

УДК 329.63

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-4-89-95

Олег ЛЕВІН[©]
кандидат
історичних наук,
доцент
(Дніпропетровський
державний
університет
внутрішніх справ)

Олег ПОПЛАВСЬКИЙ[©]
кандидат
історичних наук,
доцент
(Дніпровський
державний аграрно-
економічний
університет)

ДОНБАС: СТОРІНКИ МИНУЛОГО В КОНТЕКСТІ ПОДІЙ СЬОГОДЕННЯ

Проаналізовано історичні паралелі між сьогоднішніми подіями на Донбасі й сторінками його минулого сторічної давнини, коли цей регіон опинився в центрі запеклої боротьби між різними політичними силами, соціальними верствами, ворогуючими групами. На прикладі особистих долей людей, яких революційні події так чи інакше змусили очолити регіональні сепаратистські рухи або стати маріонетками в руках зовнішніх ляльководів, автори нагадують про неприпустимість ігнорування закономірностей історичного розвитку.

Ключові слова: Донбас, Донецько-Криворізька радянська республіка, регіон, революція, сепаратизм, уроки історії.

Постановка проблеми. Неспроможне економічним і політико-дипломатичним шляхом здійснювати глобальну конкуренцію у світі, російське керівництво відкрито встало на шлях руйнування світового порядку, порушило фундаментальні принципи міжнародного права. Першими кроками на цьому шляху мала стати реінтеграція пострадянського простору та цілковите поглинання його Росією. В умовах, коли Україна слідом за Грузією відмовилась від реінтеграційних проєктів і взяла курс на входження в європейські та євроатлантичні інститути, силовий сценарій став для Кремля єдиним шляхом реалізації своїх кроків. Збройна агресія Росії проти Грузії, а сьогодні України, стала логічним завершенням геостратегії реваншу, яку взяла на озброєння Москва. Усе це призвело до жахливих наслідків для нашої держави. Знову, як і сто років тому, Донбас став ареною кровопролитної війни, некерованого хаосу, значних людських жертв, нищення економічного потенціалу. Сьогоднішня реальність на Донбасі виглядає своєрідним дежавю до бурхливих подій часів Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр.

Аналіз публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми. В українській та зарубіжній науці проблемі регіонального руху на Донбасі, використанням різними політичними силами в різні історичні періоди його особливого проросійського статусу та пов'язаною з цим специфікою присвячена велика кількість робіт. В Україні дослідженнями цього феномену займалися й займаються В. Гвоздик, С. Кульчицький, І. Курас, П. Лаврів, В. Семененко, В. Смолій, В. Солдатенко, Ф. Турченко, Г. Турченко, Л. Якубова та ін. Свій внесок у вивчення особливостей політичної історії регіону зробили зарубіжні дослідники та представники української діаспори Г. Куромія, О. Старух, М. Стахів, О. Юрченко. Окремі аспекти проблем регіональної ідентичності Донбасу, використання історії та історичної пам'яті з метою маніпуляції суспільною свідомістю висвітлювали дослідники М. Кармазіна, Т. Бевз, О. Любовець, М. Рябчук, Я. Грицак,

© Левін О. Л., 2020
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3872-5923>
docentagro55@gmail.com

© Поплавський О. О., 2020
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9023-9992>
poplavskyi.o.o@dsau.dp.ua

М. Степико, В. Серета, О. Гриценко, Г. Касьянов та ін. Проте потребують подальшого аналізу фактори формування антиукраїнських настроїв у цьому регіоні.

Мета цієї статті – проаналізувати деякі аспекти проблеми історичної аналогії між сучасними подіями на Донбасі та спробою створення Донецько-Криворізької радянської республіки в 1918 р.

Актуальність означеної теми є безумовною, оскільки навіть нині Україна продовжує відстоювати власне право на незалежність, а тому необхідно вивчати досвід української визвольної боротьби й аналізувати уроки, що впливають із трагічних помилок і прорахунків лідерів українських визвольних змагань початку ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Революція Гідності, усунення від влади В. Януковича та його оточення спричинили ескалацію суспільно-політичної напруженості в Україні наприкінці 2013 – початку 2014 рр. У квітні 2014 р. після захоплення Криму підрозділи російських диверсантів вторглися на територію Донбасу. В умовах вакууму влади, паралічу регіональних державних інститутів, розпаду органів правопорядку, російської збройної агресії проти України за допомогою місцевих сепаратистських та екстремістських сил відбулося усунення української юрисдикції у двох обласних центрах. Поспіхом були проголошені так звані Донецька й Луганська «народні республіки», а російські штурмові загони захопили Слов'янськ У травні 2014 р. на захоплених територіях були проведені псевдореферендуми про «державний суверенітет ЛДНР». Із початком антитерористичної операції і в контексті низької соціальної підтримки сепаратистів із боку населення дії мілітаристських об'єднань «ЛДНР» почали криміналізуватися та перетворилися на фактичний терор, а за учасниками цих об'єднань закріпилося визначення «терористи». Участь в об'єднаннях найманців із Росії та інших країн, місцевих кримінальних та маргінальних елементів перетворили ці утворення на бандформування. Незабаром з'являються перші звістки про загибель керівників як так званих «народних республік», так і бандформувань.

Низка вбивств ватажків бойовиків, причетних до російської окупації Донбасу, почалася ще у 2014 році в Антрациті (Луганщина) з ліквідації так званих козацьких отаманів – «військового коменданта міста» В. Пінежаніна й «начальника штабу» М. Ковалю. Із початку бойових дій на Донбасі в самопроголошених «ЛДНР» загинуло чимало сепаратистів, й обставини загибелі багатьох із них заставляли думати, що вони стали жертвами регулярних зачисток непотрібних свідків російських злочинів у цьому регіоні. Найбільш одіозні представники бандформувань раптово помирали нібито своєю смертю або за дивних обставин закінчували життя самогубством. Більшість терористів було вбито шляхом закладання вибухівки в тих місцях, де вони часто бували або під час нападу невідомих осіб. Подібним чином закінчили своє життя у 2015 р. ватажки бандформувань О. Беднов, Є. Іщенко, О. Мозговий, П. Дрьомов, Р. Возник, у 2016-му – А. Павлов, у 2017-му – М. Толстих. У вересні 2016 р. в підмосковному селищі Горки-2 був убитий лідер терористичної організації «Оплот» Є. Жилін. У цьому ж місяці «органами внутрішніх справ ЛНР» за спроби «здійснення державного перевороту» був заарештований «Голова Ради міністрів ЛНР» Г. Ципкалов, якого через кілька днів знайшли повішеним у камері слідчого ізолятора м. Луганськ. Наприкінці 2016 р. від інфаркту раптово помер так званий «віце-прем'єр з питань сільського господарства та продовольства ЛНР» С. Литвин. У 2017 р. від серцевого нападу в Москві помер колишній «Голова ЛНР» В. Болотов, у Донецьку – так званий «спікер парламенту ДНР» В. Макович. В останній день літа 2018 р. внаслідок вибуху в ресторані «Сепар» у Донецьку загинув ватажок «ДНР» О. Захарченко.

Кажуть, що історія має здатність повторюватися. Події, які були колись, часто відбуваються знову. При цьому німецький філософ К. Маркс якось написав, перефразовуючи Г. Гегеля, що кожен історичний факт повторюється двічі: перший раз у вигляді трагедії, другий – у вигляді фарсу [1, с. 15]. На жаль, у суспільстві також побутує широко відомий афоризм «Історія нас вчить тому, що вона нічому не вчить». Мається на увазі, що найбільший урок історії полягає в тому, що люди не беруть у неї ніяких уроків. Можна навести тисячі прикладів зі світової або вітчизняної історії, які підтверджують цю істину. Іноді достатньо просто переглянути стрічку останніх новин.

Якщо шукати в історії паралелі й аналогії до сьогоднішніх трагічних подій у регіоні, то слід згадати подібні явища сторічної давнини. Сучасні прибічники дезінтеграції Донбасу лише повторюють невдалий шлях своїх попередників – творців так званої Донецько-Криворізької радянської республіки. І закінчують своє земне життя практично

так само або набагато гірше за донецько-луганських більшовиків зразка 1918 року. Для підтвердження згадаймо буремні роки Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр., коли Донбас стає ареною кровопролитних подій, пов'язаних зі сплеском регіональних рухів.

Саме в цей час повалення самодержавства розв'язана більшовиками братовбивча громадянська війна призвела до критичного зростання відцентрових настроїв, що проявилось у проголошенні на території сходу УНР квазідержавного утворення – Донецько-Криворізької радянської республіки зі столицею в Харкові. Ключовою причиною її створення було те, що національний рух в Україні після Лютневої революції був сильним і являв собою реальну загрозу для далекосяжних планів більшовиків із відтворення імперії, а тому приєднання до України стратегічно важливих Донецького вугільного та Криворізького металургійного басейнів, південноукраїнських портів категорично заперечувалося. Керівники ЦК РСДРП(б)–РКП(б) не мали намірів допустити навіть у перспективі втрати цих територій. Тому шляхом створення плацдармів своєї влади у вигляді подібних «радянських республік» більшовицьке керівництво приборкувало небезпечну для себе українську національно-визвольну ідею. Як зазначили сучасні дослідники С. Кульчицький, В. Смолій, Л. Якубова, «...скороминущим рішенням про створення Донецько-Криворізької радянської республіки з центром у Харкові український більшовицький загін намагався створити умови розгортання більшовицького проєкту. Типова більшовицька квазідержава здійснювала типову більшовицьку політику: проголосила націоналізацію вугільної промисловості, муніципалізацію міських будинків, введення робітничого контролю над виробництвом, формування військових робітничих загонів» [2, с. 69]. На нашу думку, щось яскраво нагадує сьогоднішня.

Автори ідеї відокремлення Донецько-Криворізького вугільно-металургійного басейну від України, а це в першу чергу В. Ленін, Ф. Сергєєв (Артем) та ін., чудово розуміли особливості українських порубіжних територій, про які писав японський історик Куромія Гіроакі. Головною специфікою території Донбасу автор вважав певну політичну свободу від центрів, як від Києва, так і від Москви [3, с. 19-20]. Ураховуючи це, більшовицька верхівка вміло використовувала гасло про право нації на самовизначення як тактичний засіб із метою забезпечення конкретних інтересів радянської Росії. Крім того, шляхом використання буферних радянських республік на Півдні України РСФРР вирішувала певною мірою завдання формальної неучасті у збройній боротьбі з військами УНР та Четвертого союзу. Але невизначений державно-правовий статус, слабка соціальна підтримка самої ідеї створення ДКРР та шляхів її становлення з боку населення й політичних сил, які не підтримували більшовиків, наступ військ УНР та німецько-австрійських дивізій навесні 1918 р. призвели до того, що, проіснувавши неповних два місяці, ця «республіка» відійшла в історію. Але історична пам'ять про ДКРР стала одним із наріжних каменів у фундаменті сьогоднішнього так званого «донбаського патріотизму». Вона існувала протягом усього радянського періоду, її активно використовували й використовують сьогодні ідеологи сепаратизму як в Україні, так і за її межами. До речі, на початку лютого 2015 р. депутати так званої «Народної ради» самопроголошеної «Донецької народної республіки» заявили, що вона виступає спадкоємницею Донецько-Криворізької радянської республіки.

Факт існування ДКРР за часів незалежності України завжди використовували проросійські сили як доказ існування окремої «донецької ідентичності». Створення пролетарської республіки протиставлялося Українській Народній Республіці, яку кваліфікували як буржуазну. Поширювалася думка, що населення Донбасу, якому були далекі ідеї українського націоналізму, відстоюючи своє право залишитися в складі Росії, підтримало проголошення ДКРР як складової частини більшовицької держави й виступило проти Центральної Ради.

На думку дослідника В. Лозового, «...сучасні “державотворці” Донбасу намагаються проводити історичні паралелі між 1918 р., коли українське військо вторглося в межі державних утворень Донбасу, та 2014 р., стверджуючи, що знову спостерігається протистояння між прозахідною Україною і проросійським Донбасом» [4, с. 151]. Існування ДКРР трактується як один із символів «донецької окремішності», навіть державницької традиції, і нібито свідчило про існування окремої суспільно-політичної ідентичності Донбасу, спільноти, яка себе ніколи не прив'язувала до певної етнічної складової, а сприймала себе як певний економічний регіон, як певну індустріальну спільність.

Цей єдиний невдалий історичний експеримент щодо створення державності на

Донбасі породив серед населення краю міф про більшовицького ватажка Ф. Сергєєва (Артема), який відіграв ключову роль у проголошенні Донецько-Криворізької радянської республіки. Він обіймав посаду голови уряду ДКРР, а після припинення її функціонування очолив рух щодо об'єднання в єдине ціле вугільних районів басейну та створення на цій базі окремої адміністративної одиниці. Але в цей час московський більшовицький центр, будуючи жорстку вертикаль управління економікою й армією, починає боротьбу з «червоною отаманщиною» й регіональним сепаратизмом. Автори ідеї відокремлення Донбасу на чолі з Артемом були усунені від відповідальних посад у регіоні, переміщені подалі від української території – на ділянки роботи в РСФРР і навіть у міжнародні організації.

Але найцікавіше у долях цих людей починається далі. Розглянемо, як закінчили своє життя ідеологи й засновники Донецько-Криворізької радянської республіки. Як відомо, перший склад уряду новоствореної республіки – так званої Ради народних комісарів, був затверджений 14 лютого 1918 р. на засіданні обласного виконкому Донецького й Криворізького басейнів. До його складу входили: Артем (Ф. А. Сергєєв), С. П. Васильченко, В. І. Межлаук, Б. Й. Магідов, М. П. Жаков, В. Г. Філов, М. Л. Рухимович. У березні 1918 р. до складу уряду були кооптовані І. С. Кожевников та Й. М. Варейкис. 9 квітня 1918 р. після евакуації уряду ДКРР до Луганська його склад був реорганізований за рахунок включення більшовиків Луганщини – Ю. Х. Лутовинова, І. І. Алексєєва, І. К. Якимовича, Я. А. Істоміна, О. І. Черв'якова, А. Осиповича та Котова. Із відкритих джерел достатньо легко можна з'ясувати, як закінчили своє життя «народні комісари».

Артем (партійний псевдонім *Сергєєва Федора Андрійовича*) (1883–1921). У 1918 р. під час існування Донецько-Криворізької республіки виконував обов'язки Голови Раднаркому й народного комісара народного господарства ДКРР. 24 липня 1921 р. загинув «при загадкових обставинах» біля станції Серпухов під час випробувань аеровагона. Похований у братській могилі на Червоній площі в Москві [5, с. 133].

Лутовинов Юрій (Іван) Хрисанфович (1887–1924). У квітні 1918 р. обіймав посаду заступника голови уряду республіки. 7 травня 1924 р. покінчив життя самогубством у зв'язку з тим, що не зміг погодитися з «повільним розвитком соціалістичного будівництва», новою економічною політикою та бюрократизацією партії [6, с. 519].

Кожевников Інокентій Серафимович (1879–1931). У складі уряду ДКРР виконував обов'язки народного комісара пошт і телеграфів. 21 січня 1926 року був заарештований органами ОДПУ і відправлений на Соловки, де в ув'язненні виконував обов'язки начальника «виправно-трудова колонія для правопорушників молодших віків від 25 років» У 1931 р. втік із табору, проголосивши себе «Соловецьким імператором Інокентієм І». Незабаром був спійманий і перевезений до Москви. 10 квітня 1931 р. засуджений колегією ОДПУ за втечу й контрреволюційну діяльність до розстрілу. Розстріляний 15 квітня 1931 р., таємно похований на Ваганьківському кладовищі в Москві [7].

Жаков Михайло Петрович (1893–1936). Народний комісар у справах освіти Донецько-Криворізької радянської республіки. У жовтні 1923 р. став одним із тих, хто підписав так званий «Лист 46-ти», автором якого був Л. Д. Троцький. У 1928 р. його виключили з лав ВКП(б) за «троцькізм», але в 1929 р. після особистого прийому Й. В. Сталіна поновили в лавах партії. У 1936 р. був розстріляний як «завзятий троцькіст» та «терорист» [8].

Васильченко Семен Пилипович (1884–1937). Народний комісар у справах управління ДКРР. У жовтні 1923 р. також підписав «Лист 46-ти». 28 березня 1936 р. заарештований органами НКВС, звинувачений у створенні троцькістської організації серед колишніх політкаторжан. За контрреволюційну діяльність був засуджений Воєнною колегією Верховного Суду до розстрілу. Розстріляний у 1937 р. [9].

Каменський Абрам Захарович (1885–1938). Народний комісар державного контролю республіки. У 1937 р. був звинувачений в антирадянській діяльності. 6 листопада 1937 р. був заарештований. 9 лютого 1938 р. засуджений Воєнною Колегією Верховного Суду СРСР за статтею 58 Карного кодексу РРФСР до розстрілу за участь у контрреволюційній терористичній організації. 10 лютого 1938 р. був розстріляний на розстрільному полігоні Комунарка Московської області [10].

Варейкис Йосип (Юозас) Михайлович (1894–1938). Народний комісар народної опіки ДКРР. У 1937 р. був звинувачений в антирадянській діяльності. 10 жовтня 1938 р. заарештований. 29 липня 1938 р. засуджений Воєнною колегією Верховного Суду СРСР за статтею 58 Карного кодексу РРФСР до розстрілу за участь у контрреволюційній теро-

ристичній організації. 29 липня 1938 р. розстріляний на полігоні Комунарка [10].

Межлаук Валерій Іванович (Мартин Іоганович) (1893–1938). В уряді ДКРР виконував обов'язки народного комісара фінансів. У 1937 р. був звинувачений в антирадянській діяльності. Заарештований 1 грудня 1937 р. 28 липня 1938 р. засуджений Военною колегією ВС СРСР за статтею 58 Карного кодексу РРФСР до розстрілу за участь у контрреволюційній терористичній організації. 29 липня 1938 р. розстріляний на полігоні Комунарка [10].

Рухимович Моїсей Львович (1889–1938). Народний комісар військових справ в уряді ДКРР. У 1937 р. був звинувачений в антирадянській діяльності. 18 жовтня 1937 р. заарештований. 28 липня 1938 р. засуджений Военною колегією ВС СРСР за статтею 58 Карного кодексу РРФСР до розстрілу за участь у контрреволюційній терористичній організації. 2 липня 1938 р. розстріляний на полігоні Комунарка [10].

Філов Віктор Григорович (1896–1938). Народний комісар у судових справах ДКРР. У 1937 р. був звинувачений в антирадянській діяльності. 14 серпня 1937 р. заарештований. 23 жовтня 1938 р. засуджений виїзною сесією Военної колегії ВС СРСР у Воронежі за статтею 58 Карного кодексу РРФСР до розстрілу за участь у контрреволюційній терористичній організації. Того ж дня був розстріляний [11].

Якимович Іван Костянтинович (1890–1938). У квітні 1918 р. виконував обов'язки народного комісара внутрішнього управління республіки. У 1937 р. був звинувачений в антирадянській діяльності. 19 серпня 1937 р. заарештований. 25 квітня 1938 р. засуджений Военною колегією ВС СРСР за статтею 58 Карного кодексу РРФСР за «шпіонаж та участь у військовому заколоті». У той же день розстріляний на полігоні Комунарка [10].

Істомін Яків Олексійович (1887–1939). У квітні 1918 р. виконував обов'язки народного комісара народної освіти ДКРР. У 1937 році був звинувачений в антирадянській діяльності. 18 серпня 1937 р. заарештований. 21 січня 1938 р. засуджений Военною колегією ВС СРСР за статтею 58 Карного кодексу РРФСР до 10 років таборів і 5 років позбавки в політичних правах. Загинув у 1939 р. в таборі. Місце поховання невідомо [12].

Цей мартиролог можна продовжувати безкінечно. Точну кількість жертв тих часів і досі визначити неможливо. Величезна трагедія народів фактично відновленої більшовиками Російської імперії, небачені жертви від вищого партійного керівництва до далеких від політики селян і робітників, які загинули під час розв'язаної більшовиками громадянської війни, воєнних і післявоєнних репресій, депортацій, соціальних експериментів, таких наприклад, як освоєння цілих земель, поворот русел річок і введення радянських військ в Афганістан, – такою була ціна за безглузді проекти будівельників світлого майбутнього. У цьому списку загинули ідеологи та фундатори Донецько-Криворізької радянської республіки – це тільки одна з кривавих сторінок радянської історії.

Висновки. Досвід давно минулих і недавніх часів показує, що ігнорування закономірностей історичного розвитку завжди закінчувалося трагічно для тих, хто намагався це зробити. Суд історії діє не стільки в інтересах минулого, скільки в інтересах сучасності й майбутнього. Він однаково суворий і до живих, і до мертвих. Сьогоднішній збройний конфлікт на Донбасі став результатом складної взаємодії різного роду причин. При цьому важлива складова антиукраїнської політики – маніпуляції з дискурсом історії, які використовували як інструмент нівелювання загальноукраїнської ідентичності на Донбасі – регіоні з конфліктогенним потенціалом різних ідентичностей. Тут втілювалася політика щодо консервації радянсько-ностальгійного наративу пам'яті й дискредитації українського національного руху як «націоналістичного» (який часто поєднували з фашизмом). Питання політики пам'яті були важливими в стратегії та практиці антиукраїнських сил у формуванні сепаратистських настроїв на Донбасі. У регіоні основну увагу було зосереджено на просуванні концепту «особливої донбаської ідентичності», використанні препарованих фактів та подій, пов'язаних з існуванням Донецько-Криворізької радянської республіки.

Урешті, регіонально-історичні відмінності інспірували регіонально-політичні суперечності та розмежування, що поряд з іншими чинниками спровокувало військово-політичну кризу на сході України. Історичні прецеденти висуваються як такі, що легітимізують політичні дії тієї чи тієї сторони, зокрема обґрунтовують неукраїнську ідентичність населення Донбасу і, відповідно, закономірність постановня так званих квазіреспублік «ДНР» та «ЛНР». Метою історичних маніпуляцій є легітимація сепаратизму на Донбасі, відрив цього регіону від України та його інтеграція з Росією.

При цьому було б дуже легковажно звинувачувати в усіх бідах Росію. Спроба су-

часних реконструкторів більшовицьких проєктів має суттєві внутрішні передумови. За їх відсутності зовнішні впливи, більш сприятливі для зародження збройного сепаратизму, не змогли б призвести до виникнення достатньо життєздатного та широкомасштабного повстанського руху. Ті, хто зараз намагається очолити цей рух, усього лише використовують ідеї та гасла, що давно існують, сперлись на історичну пам'ять, колективні уявлення мешканців регіону. Але сьогоднішнім послідовникам справи «Артема і К», які вирішили змусити всю Україну «почути Донбас» за допомогою російських «Градів», треба було почати з малого – вивчити сторінки історії регіону, поцікавитися особистою долею попередників. На нашу думку, у багатьох реаніматорів не здійснених раніше заходів зразу б зникло бажання відкривати чергову скриньку Пандори.

Список використаних джерел

1. Маркс К. Восемнадцатое брюмера Луи Бонапарта. Сочинения / К. Маркс и Ф. Энгельс. Т. 8. Москва: Политиздат, 1957. 689 с.
2. Смолій В., Кульчицький С., Якубова Л. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи. Аналітична доповідь / відп. ред. Г. Боряк. Київ : Ін-т історії НАН України, 2016. 616 с.
3. Куромія Гіроакі. Свобода і терор у Донбасі. Українсько-російське прикордоння. 1870–1990-ті роки / пер. з англ. Г. Кіор'ян, В. Агєєв, передм. Г. Немирі. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 510 с.
4. Лозовий В. С. Маніпуляції історією як інструмент політики розколу України: стратегії та практики конструювання антиукраїнської ідентичності на Донбасі. *Стратегічні пріоритети*. 2018. № 3–4 (48). С. 147–154.
5. Абрамов А. С. У Кремлёвской стены. Изд. 2-е, доп. Москва: Политиздат, 1978. 399 с.
6. Деятели СССР и революционного движения России: Энциклопедический словарь Гранат. Репринтное изд. Москва: Сов. энциклопедия, 1989. 832 с.
7. Кожевников Иннокентий Серафимович. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>.
8. Жаков Михайло Петрович. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
9. Кислицин С. Жизнь «литературного Чапая» оборвала пуля палача из НКВД (революционер Семён Васильченко). *Вечерний Ростов*. 2018. 12 января.
10. Мемориал: расстрельные списки Коммунарки. URL : old.memo.ru/memory/communarka/index.htm.
11. Филлов Виктор Григорьевич. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>.
12. Истомин Яков Алексеевич. URL : www.ural.ru/spec/ency/encyklopedia-9-830-istomin-yakov-aLekseevich.html.

Надійшла до редакції 03.11.2020

References

1. Marks, K. (1957) Vosemnadtsatoye bryumera Lui Bonaparta. Sochineniya [The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte. Essays] / K. Marks i F. Enhel's. T. 8. Moskva: Polytyzdat. 689 s. [in Russ.]
2. Smoliy, V., Kul'chyts'kyu, S., Yakubova, L. (2016) Donbas i Krym v ekonomichnomu, suspil'no-politychnomu ta etnokul'turnomu prostori Ukrayiny: istorychnyy dosvid, moderni vyklyky, perspek-tyvy. Analitychna dopovid' [Donbass and Crimea in the economic, socio-political and ethnocultural space of Ukraine: historical experience, modern challenges, prospects. Analytical report]/ vidp. red. H. Boryak. Kyiv : In-stytut istoriyi NAN Ukrayiny. 616 s. [in Ukr.]
3. Kuromiya, Hiroaki (2002). Svoboda i teror u Donbasi. Ukrainyans'ko-rosiys'ke prykordonnaya. 1870–1990-ti roky [Freedom and terror in Donbass. Ukrainian-Russian border. 1870–1990] / per. z anhl. H. Kior'yan, V. Ahyeyev, peredm. H. Nemyri. Kyiv: Vyd-vo Solomiyi Pavlychko «Osnovy». 510 s. [in Ukr.]
4. Lozovyy, V. S. (2018) Manipulyatsiyi istoriyeyu yak instrument polityky rozkolu Ukrayiny: stratehiyi ta praktyky konstruyuvannya antyukrayyns'koyi identychnosti na Donbasi [Manipulation of history as an instrument of the policy of division of Ukraine: strategies and practices of constructing anti-Ukrainian identity in Donbass]. *Stratehichni pryorityety*. № 3–4 (48). S. 147–154. [in Ukr.]
5. Abramov, A. S. (1978) U Kremlyovskoy steny [At the Kremlin wall]. Izd. 2-e, dop. Moskva: Politizdat,. 399 s. [in Russ.]
6. Deyateli SSSR i revolyutsyonnogo dvizheniya Rossii [Figures of the USSR and the revolutionary movement in Russia]: Éntsyklopedychesky slovar' Granat. Reprintnoye izd. Moskva: Sov. entsyklopediya, 1989. 832 s. [in Russ.]
7. Kozhevnikov Innokentiy Serafimovich [Kozhevnikov Innokenty Serafimovich]. URL : <https://ru.wikipedia.org/wiki>. [in Russ.]
8. Zhakov Mykhaylo Petrovych [Zhakov Mykhaylo Petrovych]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>. [in Ukr.]
9. Kislitsyn, S. (2018) Zhyzn' «literaturnogo Chapaya» oborvala pulya palacha iz NKVD (revolyutsyoner Semyon Vasil'chenko) [The life of the "literary Chapay" was interrupted by a bullet executioner from the NKVD (revolutionary Semyon Vasilchenko)]. *Vechernyy Rostov*. 12 yanvarya. [in Russ.]
10. Memorial: rasstrel'nyye spiski Kommunarki [Memorial: shooting lists of the Kommunarka]. URL : old.memo.ru/memory/communarka/index.htm. [in Russ.]
11. Filov Viktor Grigoryevich [Filov Viktor Grigoryevich]. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>. [in Russ.]
12. Istomin Yakov Alekseyevich [Istomin Yakov Alekseyevich]. URL : www.ural.ru/spec/ency/encyklopedia-9-830-istomin-yakov-aLekseevich.html. [in Russ.]

SUMMARY

Oleh L. Levin., Oleh A. Poplavskiy. Donbass: pages of the past in the context of today's events. The historical parallels between today's events in the Donbass and the pages of its past of hundred years ago, when this region was in the center of a fierce struggle between different political forces, social strata, and hostile groups are analyzed in this article.

The main attention is focused on the investigation of attempts to create an anti-Ukrainian identity in the Donbass based on the use of prepared facts of events related to the history of the creation and short-term existence of the Donetsk-Kryvyi Rih Soviet Republic. It was determined that during almost the entire period of Ukraine's independence in the Donbas, with the active participation of the Kremlin, Soviet and imperial interpretations of history were spread, ideas of a special regional identity were formed, and the ideological basis of anti-Ukrainian insinuations was created.

At the same time, history was used as a kind of propaganda, and manipulation of the past. It was one of the main strategies of anti-Ukrainian forces in the Donbass. Stereotypes were instilled that this region is the territory of the formation of "novoros", "the people of Donbass", who have their own mentality and even traditions of statehood, unrelated to the history of Ukraine.

All this became the ideological basis of the bloody events associated with the attempt to create in 2014 the so-called "people's republics" in the territory of Donbass. Pseudo-referendums were held in this region, pseudo-independent republics headed by puppet governments, fully controlled by the Kremlin, were proclaimed like a hundred years ago, in order to restore imperial domination in Ukraine, according to the experience of the Bolsheviks.

On the example of historical parallels of personal destinies of people who are forced one way or another to lead regional separatist movements or become puppets in the hands of external puppeteers by the revolutionary events of both a hundred years ago and today. It is reminded of the inadmissibility of ignoring the laws of historical development.

Keywords: Donbass, Donetsk-Kryvyi Rih Soviet Republic, region, revolution, separatism, history lessons.

УДК 347.958

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-4-95-100

Олександра

НЕСТЕРЦОВА-СОБАКАРЬ[©]

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

СТАТУТ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА 1864 РОКУ: ІСТОРІЯ ПРИЙНЯТТЯ, ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКІ ГУБЕРНІЇ

Розглянуто основні чинники, які стали причиною здійснення владою кроків на шляху до фундаментальних змін у цивільному процесуальному законодавстві Російської імперії. Цивільне судочинство завдяки реформі 1864 року відокремлювалось від кримінального. Також висвітлюється структура Статуту цивільного судочинства (загальні положення, чотири книги, які налічували 1460 статей). Проаналізовано розбіжності в питанні впровадження Статуту (одночасне або поетапне введення в дію). Розкривається питання розповсюдження сили закону на території українських губерній (1868 року в Харкові вперше на українських землях Статут набув чинності, а згодом на Півдні та Правобережній Україні).

Ключові слова: Статут цивільного судочинства 1864 року, цивільний процес, законодавство, Правобережна Україна, Лівобережна Україна, Російська імперія, судочинство.

Постановка проблеми. Незважаючи на те що сучасна українська державність виникла відносно нещодавно, наша національна правова система має значний історичний досвід. Предтечею, фундаментом сучасного цивільного процесуального законодавства багато вчених вважають саме Статут цивільного судочинства від 20 листопада 1864 року. Незважаючи на той факт, що він розроблявся та приймався в Російській імперії, цей документ мав визначний вплив на українських землях, які входили до складу імперії. Відтак, для сучасної української правової думки питання висвітлення історії прийняття, значення даного Статуту постає актуальним.

© Нестерцова-Собакарь О. В., 2020

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0712-4076>

aasobakar77@ukr.net